

A MILLENNIUM ÉVE

A BULKESZI TÉGLA

Az Árpád-kori felirattal egyedülállóan becses emléke az úgynevezett bulkeszi feliratos téglá – valójában egy földadományozó határkő –, amelyet a Bács megyei Bulkeszi (korábban Bulkes, ma Bački Maglič) határában szántottak ki. A latin nyelvű epigráf tanúsága szerint 1179-ben itt járt III. Béla király, megkeresztelte egy Adelehard nevű német hospes fiát, és földet adományozott neki.

Ez idő tájt István királynak a vendégek befogadásáról és gyámolításáról szóló intelme már mély gyökeret eresztett („... az egynyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő”), különösen a német ajkú iparosok és földművesek bevándorlása jelentős, akik – menekülve a Nyugat-Európában meghonosodott terhek elől, s élve a nekik itt nyújtott kiváltságokkal – nagy tömbökben szállták meg Szeben lakatlan környékét, Beszterce vidékét, a radnai ezüstbánya körzetét, Torda és Hunyad megye tájait. III. Cölesztin pápa egyik 1191. évi levelében már az erdélyi németek egyházáról szólt. 1220-ban a királyné Abaúj megyei birtokán tíz német falu tűnt fel. Szórványban persze az ország minden részén éltek, így Bács megyében is. A letelepedő, név szerint is ismert germán származású hospesről csak annyit tudunk, hogy iparral és kereskedelemmel foglalkozó szabad vendég volt (liberi hospites), aki lám, földbirtokhoz is jutott. Nyilván nem lehetett jelentéktelen jövevény, ha már maga a király vállalta gyermekének keresztapaságát . . .

III. Béla az egyik legjelentősebb Árpád-házi uralkodónk. Különös gondot fordított a gazdasági kérdésekre. Még az olyan apróságra is kiterjedt figyelme, hogy keresztvíz alá tartsa egyik betelepült hívének újszülöttjét. Nagy horderejű intézkedése az volt, amikor 1185 körül összeíratta jövedelmeit. A kimutatásból kitűnik, milyen az ország egyházi és világi szervezete, mekkora a püspökségek jövedelme, mennyi a király bevétele pénzváltásból, vámokból, sóból, a vendégek adóiból, mit kap a 72 vármegyétől és ispánjaitól, a szlavón hercegtől és a lakosságtól. Nagy híve volt az írásos ügyintézésnek is: uralkodásának idején indult meg a hiteleshelyek oklevelező tevékenysége. 1180-ban létrehozta a királyi kancelláriát, itt dolgozott Anonymus is. Utasítására állították össze a Pray-kódexet, benne a legrégebb összefüggő magyar nyelvemlékkel, a Halotti Beszéddel. Ebben a sorban foglal szerény helyet a bulkeszi tegula is.

Bulkeszi ősi településnév, a kalandozások után alakult ki, a Nyugat felé nyitás idején, amikor a fejedelem kísérő lovasságát, a törzsek és a katonai segédnépek hadait fokozatosan letelepítették. A helynév alighanem Géza fejedelem korában (970–997) keletkezett, és István király idejében állandósult. Kalandozás kori temető egyébként csak három Keszi faluban fordult elő: a Nyitra megyei Bánkeszin, az Esztergom megyei Bátorkeszin és a Bács megyei Bulkeszin.

A Keszi nemzetség a „hétmagyar” törzsszövetség része volt, népessége török eredetű, s nevének „ág, rész, töredék” jelentése van. A helynév Bul

(Boul, Voly) előtagja személynevből ered, akárcsak a helynév másik változata, a Sávolykeszi, ami arra utal, hogy a helységnek, Bul előtt vagy után, egy Sávoly nevű tulajdonosa is volt. Egy 1276. évi oklevélben fordul elő először Boulkeszi (Boulkézy, Volykeszi) és Sávolykeszi alakban, mégpedig az ugyancsak Bács környéki Szentivánkeszivel és Boldogasszonykeszivel együtt. Az okmány helynévanyagát Pesty Frigyes tette közzé azzal a megjegyzéssel, hogy a XVIII. század elején az egyik közeli kincstári pusztát a Vulkesze nevet viselte (Századok, 1875).

A török hódoltság idején elenyészett falut 1786-ban evangélikus német telepesekkel élesztették fel. 1900-ban 3042 lakosa volt (54 magyar, 2894 német, 12 szerb, 85 szlovák), 1941-ben 2666 (12 magyar, 2557 német, 12 szerb, 85 szlovák), 1991-ben 2525 (18 magyar, 2 német, 2324 szerb, 180 jugoszláv, 101 szlovák). Ezek a számok a németiség tragédiáját tükrözik a XX. század második felében. Velük együtt kiveszett a hivatalos nyelvhasználatból az ősi helynév – egy Hercegovina és Crna Gora határán álló hegy, Maglic nevét vette fel –, s az emlékek világába szorult, mint annyi más ősrégi és újabb kori földrajzi fogalmunk . . .

KALAPIS Zoltán